

Η παρούσα δημοσίευση χρηματοδοτήθηκε από το Πρόγραμμα Δικαιοσύνη (2014-2020) της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το περιεχόμενό της αντικατοπτρίζει τις απόψεις του συντονιστή και των εταίρων και αποτελεί αποκλειστική ευθύνη τους. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν φέρει ευθύνη για την ακατάλληλη χρήση των πληροφοριών που περιέχει.

ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΚΑΛΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	σελίδα 1
Νομικό πλαίσιο και διαδικασίες χορήγησης αποζημίωσης/χρηματικής ικανοποίησης σε θύματα εμπορίας ανθρώπων που είναι υπήκοοι τρίτων χωρών...	σελίδα 3
Αλληλεπίδραση μεταξύ εμπορίας ανθρώπων και ασύλου. Εφαρμογή του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ σε θύματα που αιτούνται άσυλο στην Ευρώπη ...	σελίδα 8
Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων με θύματα πρόσφυγες και υπηκόους τρίτων χωρών που υφίστανται εκμετάλλευση στα κράτη μέλη της ΕΕ	σελίδα 12
Δικαιώματα ασυνόδευτων ανηλίκων θυμάτων εμπορίας ανθρώπων.....	σελίδα 16
Δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο θυμάτων εμπορίας ανθρώπων που είναι πρόσφυγες ή υπήκοοι τρίτων χωρών.....	σελίδα 20

ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ

Silvia Antoaneta Berbec, Δικηγόρος, Δικηγορικός Σύλλογος Βουκουρεστίου, Πρόεδρος Association Pro Refugi, Ρουμανία

Miriana Ilcheva, Επικεφαλής Αναλύτρια, Νομικό Πρόγραμμα, Center for the Study of Democracy, Βουλγαρία

Ζωή Άννα Κασάπη, Δικηγόρος, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δίκαιου, Ελλάδα

Flaminia Delle Cese, Σύμβουλος Νομικών ζητημάτων και Πολιτικών, Italian Coalition for Civil Liberties and Rights

Marta Martínez Sierra, Δικηγόρος, ειδικός στη βία κατά των γυναικών, Trabe Iniciativas para la Economía Social y Solidaria, Ισπανία

Sara Saavedra Garlito, Δικηγόρος και υπεύθυνη διαχείρισης έργου, Trabe Iniciativas para la Economía Social y Solidaria, Ισπανία

Το παρόν φυλλάδιο εκπονήθηκε στο πλαίσιο του έργου «Κατάρτιση δικηγόρων, εισαγγελέων και δικαστών για την ενίσχυση της προστασίας των δικαιωμάτων των μεταναστών και των προσφύγων θυμάτων εμπορίας ανθρώπων» [Training lawyers, prosecutors, judges to ensure better rights protection for migrants and refugees victims of human trafficking], το οποίο έλαβε χρηματοδοτική στήριξη από το Πρόγραμμα Δικαιοσύνη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το έργο υλοποιήθηκε από τον Σεπτέμβριο 2019 έως τον Φεβρουάριο 2021 από την Pro Refugiu Association (Ρουμανία), σε συνεργασία με το Center for the Study of Democracy (Βουλγαρία), το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου (Ελλάδα), την Italian Coalition for Civil Liberties and Rights (Ιταλία) και την Association Trabe Iniciativas para la Economia Social y Solidaria (Ισπανία).

Σε αυτήν την έκδοση παρουσιάζεται η συμβολή των εταίρων σε σειρά εκδηλώσεων δικαστικής κατάρτισης, οι οποίες διοργανώθηκαν το 2020. Παρόλο που ο σχεδιασμός αυτών των εκδηλώσεων προέβλεπε τη διεξαγωγή τους στις χώρες που συμμετέχουν στο έργο, στην πρωτοφανή περίοδο της πανδημίας Covid-19 το σύνολο της δικαστικής μαθησιακής εμπειρίας μεταφέρθηκε σε εικονικό περιβάλλον.

Το φυλλάδιο περιέχει πληροφορίες σχετικά με την πρακτική διάσταση και εμπειρία της υλοποίησης αυτών των εκδηλώσεων κατάρτισης και αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει πρότυπο για μελλοντικές εκδηλώσεις (προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, συνέδρια, εργαστήρια) για συναφή νομικά ζητήματα, οι οποίες θα μπορούσαν να διοργανωθούν είτε από δημόσιους είτε από ιδιωτικούς παρόχους κατάρτισης: δικηγορικοί σύλλογοι, εθνικοί θεσμικοί φορείς για την αρχική και διαρκή προετοιμασία επαγγελματιών του νομικού κλάδου, μη κυβερνητικές οργανώσεις.

Κατά τη διάρκεια του 2020 πραγματοποιήθηκαν πέντε διακρατικές εκδηλώσεις στο πλαίσιο του έργου. Τις εκδηλώσεις παρακολούθησαν 281 συμμετέχοντες (δικηγόροι, εισαγγελείς, δικαστές, εκπαιδευτές δικηγόρων, εκπρόσωποι αρχών για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης – εθνικό γραφείο, νομικές σχολές και πανεπιστήμια).

- Νομικό πλαίσιο και διαδικασίες χορήγησης αποζημίωσης/χρηματικής ικανοποίησης σε θύματα εμπορίας ανθρώπων που είναι υπήκοοι τρίτων χωρών, 11-12 Ιουνίου 2020.
- Αλληλεπίδραση μεταξύ εμπορίας ανθρώπων και ασύλου. Εφαρμογή του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ σε θύματα που αιτούνται άσυλο στην Ευρώπη, 18-19 Ιουνίου 2020.
- Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων με θύματα πρόσφυγες και υπηκόους τρίτων χωρών που υφίστανται εκμετάλλευση στα κράτη μέλη της ΕΕ, 24-26 Σεπτεμβρίου 2020.
- Δικαιώματα ασυνόδευτων ανηλίκων θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, 15-17 Οκτωβρίου 2020.
- Δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο θυμάτων εμπορίας ανθρώπων που είναι πρόσφυγες ή υπήκοοι τρίτων χωρών, 19-21 Νοεμβρίου 2020.

Νομικό πλαίσιο και διαδικασία χορήγησης αποζημίωσης/χρηματικής ικανοποίησης σε θύματα εμπορίας ανθρώπων που είναι υπήκοοι τρίτων χωρών

To Center for the Study of Democracy (Βουλγαρία) διοργάνωσε σε συνεργασία με την Pro Refugiu Association (Ρουμανία) και το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου (Ελλάδα) μία δικαστική κατάρτιση για δικηγόρους, εισαγγελείς και δικαστές από αυτές τις τρεις χώρες (11-12 Ιουνίου 2020).

Η διακρατική κατάρτιση σχετικά με το νομικό πλαίσιο και τις διαδικασίες για τη χορήγηση αποζημίωσης/χρηματικής ικανοποίησης σε θύματα εμπορίας ανθρώπων που είναι υπήκοοι τρίτων χωρών αποδεικνύεται εξαιρετικά σημαντική για δικηγόρους, εισαγγελείς και δικαστές, καθώς και για ακαδημαϊκούς. Σε πολλές χώρες, το νομικό σύστημα αποζημίωσης/χρηματικής ικανοποίησης θυμάτων αξιόποινων πράξεων μπορεί να είναι διακριτό από την ποινική διαδικασία, παρουσιάζοντας ιδιαιτερότητες σε κάθε κράτος-μέλος της ΕΕ, και συχνά το δικαστικό σώμα, οι εισαγγελικές αρχές και η υπεράσπιση, που ασχολούνται περισσότερο με τη δίωξη του κατηγορούμενου και την προστασία και στήριξη των θυμάτων, δεν είναι ιδιαίτερα εξοικειωμένες με αυτό. Επιπλέον, οι υπήκοοι τρίτων χωρών είναι πιθανό να αποκλείονται νομικά ή πρακτικά από διαδικασίες που τυγχάνουν εφαρμογής στην περίπτωση των υπηκόων/πολιτών της ΕΕ, γεγονός που μπορεί να τους τοποθετήσει σε μειονεκτική θέση ή ακόμη και να οδηγήσει σε διακρίσεις εις βάρος τους. Επομένως, η συγκέντρωση διαφορετικών ακροατηρίων του νομικού κλάδου από ευρύ φάσμα χωρών μπορεί να αποδειχθεί ζωτική για την προώθηση του δικαιώματος των θυμάτων σε αποκατάσταση της ζημίας που υπέστησαν από το έγκλημα εκ μέρους των κρατικών αρχών.

Η δομή της κατάρτισης, δηλαδή το γεγονός ότι φέρνει σε επαφή διαφορετικά νομικά επαγγέλματα (δικηγόρους, εισαγγελείς, δικαστές και ακαδημαϊκούς του νομικού πεδίου) και διαφορετικές χώρες, έχει σημαντική πρόσθετη αξία τόσο για τους συμμετέχοντες όσο και για τους εκπαιδευτές. Οι εκπρόσωποι της υπεράσπισης (δικηγόροι) και των εισαγγελικών αρχών (εισαγγελείς) είχαν τη δυνατότητα να ανταλλάξουν τις εμπειρίες τους τόσο μεταξύ τους όσο και με εκπροσώπους του δικαστικού σώματος (δικαστές), ενώ οι ακαδημαϊκοί είχαν την ευκαιρία να επαληθεύσουν την εγκυρότητα των πιο πρόσφατων θεωριών με εκείνους που ασκούν το επάγγελμα και να τους ενημερώσουν για τις πιο πρόσφατες τάσεις στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία. Επιπλέον οι επαγγελματίες του νομικού κλάδου είχαν τη δυνατότητα να επεξεργαστούν τις ιδιαιτερότητες των διαφορετικών νομικών συστημάτων, να αναλύσουν τα δυνατά σημεία και τις αδυναμίες τους, να συζητήσουν λύσεις θεραπείας των τελευταίων και να βελτιώσουν τη θέση των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων που είναι υπήκοοι τρίτων χωρών. Συζητήθηκαν επίσης διαφορετικές οπτικές για τη μεταφορά συναφών ενωσιακών προτύπων στο εσωτερικό δίκαιο και για την εφαρμογή τους.

Όπως ισχύει στην περίπτωση κάθε διακρατικής δράσης που απευθύνεται σε επαγγελματίες του νομικού κλάδου, ο οποίος έχουν βεβαρημένο πρόγραμμα, η

διεπιστημονική, διακρατική κατάρτιση σχετικά με τα θύματα εμπορίας ανθρώπων που είναι υπήκοοι τρίτων χωρών και την αποζημίωση/χρηματική ικανοποίησή τους θα πρέπει να διαδίδεται και να κοινοποιείται αρκετούς μήνες πριν την ημερομηνία έναρξης της εκδήλωσης. Ο βασικός παράγοντας που θα συνεκτιμηθεί είναι ο βαθμός απασχόλησης των επαγγελματιών με τις υποθέσεις τους (συνεδριάσεις δικαστηρίων, ανακριτικές πράξεις κ.λπ.) και η πανεπιστημιακή ατζέντα των ακαδημαϊκών. Συνεπώς, πρέπει να γίνει επαφή με έναν ικανό κύκλο επαγγελματιών ώστε να διασφαλιστεί ο αναγκαίος αριθμός συμμετεχόντων, ενώ πρέπει προσφερθεί μια κατάλληλη ανταποδοτική δράση για εκείνους που ενδιαφέρονται, αλλά δεν είναι σε θέση να συμμετάσχουν. Για παράδειγμα, μπορεί να καταστεί διαθέσιμη η μαγνητοφώνηση της κατάρτισης, να μοιραστεί το υλικό μελέτης, να κρατηθούν θέσεις για επόμενη συνεδρία κατάρτισης, κ.λπ. Όσον αφορά κεντρικές δομές, όπως οι εισαγγελίες, θα είχε νόημα η υιοθέτηση μιας ενιαίας προσέγγισης μέσω της αποστολής επίσημης επιστολής στις αρμόδιες δομές διαχείρισης ώστε να υποδείξουν εκπροσώπους που θα συμμετάσχουν στην κατάρτιση και ως εκ τούτου θα εξαιρεθούν από τα επίσημα καθήκοντά τους κατά τη διάρκειά της. Θα είχε επίσης νόημα η ανταλλαγή επίσημης αλληλογραφίας με τους θεσμικούς φορείς δικαστικής κατάρτισης ώστε να διασφαλιστεί η συμμόρφωση και εναρμόνιση με το συνολικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα των δικαστικών στην κάθε χώρα. Απαιτείται περαιτέρω η υποστήριξη και άλλων δομών, για να επιτευχθεί μεγαλύτερη συμμετοχή δικηγόρων, όπως οι δικηγορικοί σύλλογοι και οι θεσμικοί φορείς εκπαίδευσης. Οι φορείς οφείλουν επίσης να λαμβάνουν υποστήριξη για τη στήριξη και περαιτέρω προβολή των εκδηλώσεων κατάρτισης. Η συγκέντρωση συμμετεχόντων από άλλες χώρες πρέπει κατά κανόνα να πραγματοποιείται μέσω των δομών των εταίρων. Σε περίπτωση που αυτό δεν είναι δυνατόν, πέραν των επίσημων επαφών μέσω συναφών θεσμικών φορέων ή/και επαγγελματικών συλλόγων, οφείλουν επίσης να διερευνηθούν συνεργασίες από προηγούμενες πρωτοβουλίες. Οι δίαυλοι κοινοποίησης πρέπει να συνίστανται σε ένα κατάλληλα πλαισιωμένο μείγμα διαύλων εκτός δικτύου (επιστολές, τηλεφωνήματα) και διαδικτυακών διαύλων (ομάδες σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ιστοσελίδες του διοργανωτή και των εταίρων).

Η συμμετοχή στην κατάρτιση για την αποζημίωση/χρηματική ικανοποίηση θυμάτων εμπορίας ανθρώπων που είναι υπήκοοι τρίτων χωρών θα μπορούσε να συμβάλει στην εμπέδωση της γνώσης των συμμετεχόντων σχετικά με:

- τις βασικές έννοιες του ασύλου και της μετανάστευσης - οι επαγγελματίες της ποινικής δικαιοσύνης μπορεί να μην κατανοούν πλήρως τις (συνά περιπλοκές) έννοιες του ασύλου και της μετανάστευσης· η κατάρτιση σχετικά με τις αξιόποινες πράξεις και τα θύματα που είναι υπήκοοι τρίτων χωρών μπορεί να παράσχει τη δυνατότητα να περιγραφούν συνοπτικά οι εν λόγω έννοιες, καθώς και να επικοινωνηθούν και να εξηγηθούν στους επαγγελματίες που συχνά ασχολούνται με θέματα αμιγώς ποινικής δικαιοσύνης,
- τις ιδιαιτερότητες της αντιμετώπισης και δίωξης της εμπορίας ανθρώπων και της προστασίας των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων – παρά την αυξανόμενη σημασία της, η εμπορία ανθρώπων παραμένει ένα αρκετά σύνθετο διακρατικό ζήτημα για τους επαγγελματίες ποινικής δικαιοσύνης και η περιοδική και συστηματική περιγραφή των ιδιαιτεροτήτων της και των δυσκολιών που συνδέονται με την αντιμετώπιση του φαινομένου είναι ζωτικής σημασίας για τη βελτίωση των ικανοτήτων των επαγγελματιών,

- τέλος, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η κρατική αποζημίωση/χρηματική ικανοποίηση, μπορεί να συνιστά διοικητική διαδικασία διακριτή από την ποινική διαδικασία και ως εκ τούτου οι επαγγελματίες της ποινικής δικαιοσύνης να έχουν ελάχιστη γνώση σχετικά με αυτήν, είναι ωστόσο απαραίτητη για την απόρριψη της ιδιότητας του θύματος.

Η συνολική μεθοδολογία κατάρτισης σε μια τέτοιου είδους διακρατική εκδήλωση πρέπει να συνυπολογίζει παράγοντες όπως: τα πιο πρόσφατα επιτεύγματα στη μεθοδολογία νομικής κατάρτισης σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο, τη (συχνά παραδοσιακή) προτίμηση των νομικών ακροατηρίων προς την *ex cathedra* διδασκαλία, αντίστοιχη με εκείνη του πανεπιστημίου, και τις εθνικές, συγκεκριμένες συνθήκες σε κάθε κράτος-μέλος της ΕΕ. Για τη διεξαγωγή των εκδηλώσεων κατάρτισης θα πρέπει επίσης να εξετάζονται τα δια ζώσης ή/και τα διαδικτυακά ή υβριδικά περιβάλλοντα καθώς και οι διαφορετικές επιλογές που προσφέρουν (βλ. παρακάτω). Λαμβάνοντας υπόψη όλους αυτούς τους παράγοντες και ανεξάρτητα από τη δομή που θα χρησιμοποιηθεί, οι εκδηλώσεις νομικής κατάρτισης πρέπει να περιλαμβάνουν επισκόπηση και συζήτηση σχετικά με όλα τα συναφή διεθνή πρότυπα, καθώς και τους ευρωπαϊκούς και εθνικούς κανόνες· συζήτηση σχετικά με συγκεκριμένες υποθέσεις από την εμπειρία του ομιλητή και των συμμετεχόντων και ειδικώς αναπτυχθέντα αιτιολογικά· συζητήσεις με το σύνολο των συμμετεχόντων για πτυχές που σχετίζονται με τη χάραξη πολιτικής και τους τρόπους αποτελεσματικής ενίσχυσης της χορήγησης αποζημίωσης/χρηματικής ικανοποίησης σε θύματα εμπορίας ανθρώπων που είναι υπήκοοι τρίτων χωρών.

Για την αξιολόγηση μιας τέτοιας διακρατικής κατάρτισης οφείλει να υιοθετηθεί μια τριπλή προσέγγιση. Πρώτον, με τη φόρμα εγγραφής για την κατάρτιση, οι υποψήφιοι συμμετέχοντες πρέπει να καλούνται να απαντήσουν σε ερωτήματα σχετικά με το επίπεδο των γνώσεων τους πάνω στο θέμα, την εκ μέρους τους αντιμετώπιση υποθέσεων θυμάτων εμπορίας ανθρώπων που είναι υπήκοοι τρίτων χωρών και τα θέματα για τα οποία θα ήθελαν να αποκτήσουν (περαιτέρω) γνώσεις. Κατά τη διάρκεια της κατάρτισης, οφείλει να επιδιώκεται η ανατροφοδότηση εκ μέρους των συμμετεχόντων με ενδιάμεσα ερωτηματολόγια στο τέλος κάθε ημέρας κατάρτισης (ειδικά διαμορφωμένη έρευνα γνώμης σε διαδικτυακό περιβάλλον) καθώς και με ένα τελικό ερωτηματολόγιο αξιολόγησης στο τέλος της δράσης. Όπου είναι δυνατό, μπορούν να χρησιμοποιηθούν διαδικτυακές πρότυπες φόρμες (Google forms) για να διευκολυνθεί η επεξεργασία των αποτελεσμάτων. Τα ερωτηματολόγια θα διερευνήσουν τις απόψεις των συμμετεχόντων τόσο σχετικά με τις οργανωτικές πλευρές της κατάρτισης, όσο και σχετικά με την ποιότητα και δυνατότητα εφαρμογής του υλικού που παρουσιάστηκε στο πλαίσιο αυτής. Τέλος, οφείλουν να αποστέλλονται στους συμμετέχοντες μετεκπαιδευτικά ερωτηματολόγια αξιολόγησης, αρκετούς μήνες μετά την κατάρτιση, για να ερωτηθούν αν είχαν τη δυνατότητα να εφαρμόσουν τη γνώση που αποκόμισαν και αν ναι σε ποιο βαθμό τους ήταν χρήσιμη. Θα μπορούσαν ακόμη να πραγματοποιηθούν σύντομες τηλεφωνικές συνεντεύξεις με συμμετέχοντες που είναι διαθέσιμοι να μοιραστούν τις παρατηρήσεις τους σχετικά με τις μακροπρόθεσμες επιδράσεις τις κατάρτισής τους. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στη σχετική νομοθεσία για την προστασία προσωπικών δεδομένων.

Οι δραστηριότητες παρακολούθησης της κατάρτισης θα πρέπει να ξεκινήσουν με το πέρας της δράσης. Μαζί με τις ευχαριστίες προς τους συμμετέχοντες, το υλικό της κατάρτισης διανέμεται με την προηγούμενη συμφωνία των παρόχων κατάρτισης, η οποία περιλαμβάνεται στις συμβάσεις τους. Η ενημέρωση για την κατάρτιση θα πρέπει επίσης να

σταλεί σε επαγγελματικές ενώσεις και θεσμικούς φορείς δικαστικής κατάρτισης, ανεξάρτητα από το αν εκπρόσωποί τους συμμετείχαν στην εκδήλωση. Δελτία τύπου για το πρόγραμμα της κατάρτισης, συμπεριλαμβανομένων όλων των παρουσιάσεων, πρέπει να διανέμονται στις σελίδες των διοργανωτών και να διαχέονται στα κανάλια τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Αν είναι δυνατό και αν συμφωνήσουν οι ομιλητές, το οπτικοακουστικό υλικό των παρουσιάσεων/πρακτικών συνεδριάσεών τους, δημοσιεύεται για μελλοντική χρήση από τους επαγγελματίες. Τα στοιχεία επικοινωνίας των εκπαιδευτών μπορούν επίσης να κοινοποιούνται με τη συγκατάθεσή τους, έτσι ώστε οι συμμετέχοντες να μπορούν να τους απευθύνονται στο μέλλον για συμβουλές ή συστάσεις. Οι συμμετέχοντες πρέπει να ενημερώνονται για τις μελλοντικές εκδηλώσεις κατάρτισης, σε περίπτωση διεξαγωγής σειράς συνεδριών, και να προσκαλούνται να διαδώσουν την πληροφορία μεταξύ συναδέλφων για να επιτευχθεί το φαινόμενο της χιονοστιβάδας.

Τέλος, πρέπει να γίνει μια συζήτηση σχετικά με τη μορφή της κατάρτισης σε δια ζώσης περιβάλλον σε αντιπαράβολή με το διαδικτυακό και στη χρήση ξένης γλώσσας (αγγλικά) σε αντιπαράβολή με τη χρήση ταυτόχρονης διερμηνείας.

Τα πλεονεκτήματα των δια ζώσης μορφών κατάρτισης είναι ευρέως αποδεκτά και έχουν αποδειχθεί με το πέρασμα του χρόνου: καλύτερες δυνατότητες δικτύωσης μεταξύ των συμμετεχόντων, πιο ευνοϊκή ατμόσφαιρα μάθησης που συνδυάζεται με επιλογές κοινωνικών δραστηριοτήτων, οι οποίες εμβαθύνουν τη σχέση μεταξύ των καταρτιζόμενων. Ωστόσο η πανδημία είχε ως αποτέλεσμα τη μετατροπή των εκδηλώσεων κατάρτισης και άλλων εκδηλώσεων σε διαδικτυακές. Αυτή η μεταστροφή οδήγησε στην ανάγκη πολλαπλασιασμού των θετικών επιδράσεων των διαδικτυακών εκδηλώσεων κατάρτισης και αποκατάστασης των αρνητικών. Οι θετικές επιδράσεις των διαδικτυακών μορφών κατάρτισης είναι αρκετά εμφανείς και συνδέονται κυρίως με τη δυνατότητα συγκέντρωσης πολλών περισσότερων προσώπων σε σύγκριση με τη δια ζώσης εκδήλωση κατάρτισης, τη διασφάλιση της συμμετοχής εκπαιδευτών ακόμα και από πιο απομακρυσμένα σημεία και, τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, τη μείωση του κόστους. Ωστόσο, σύντομα κατέστησαν εμφανείς και οι αρνητικές επιδράσεις: δεν είναι απαραίτητη για την κατάρτιση η φυσική παρουσία σε άλλον τόπο· οι συμμετέχοντες δυσκολεύονται να διαθέσουν χρόνο από τα βεβαρημένα προγράμματά τους για να συγκεντρωθούν πλήρως στην εκπαιδευτική δραστηριότητα. Οι τεχνικές δυσκολίες και οι διαφορές στον εξοπλισμό και τις δυνατότητες έχουν επιτείνει το «ψηφιακό χάσμα» ανάμεσα σε νεότερους και μεγαλύτερους σε ηλικία επαγγελματίες, καθώς και ανάμεσα σε εκείνους που προέρχονται από επαρχιακά μέρη και εκείνους που προέρχονται από μεγάλες πόλεις. Οι δυνατότητες δικτύωσης είναι σημαντικά μειωμένες, όπως και οι δυνατότητες για ομαδική εργασία, παρά την επιλογή διαχωρισμού των συμμετεχόντων σε διαφορετικούς χώρους [breakout rooms] και άλλες επιλογές που προσφέρουν οι πλατφόρμες τηλεδιασκέψεων. Επίσης, οι εκπαιδευτές δυσκολεύονται αρκετά να εδραιώσουν μια πλήρως αναπτυγμένη επαφή με τους εκπαιδευόμενους μέσα από την οθόνη. Έτσι, χρειάστηκε να γίνουν διορθωτικές ενέργειες σχετικά με την παροχή όλων των νομικών εκδηλώσεων κατάρτισης: η διάρκεια της κατάρτισης μοιράστηκε σε πολλές μέρες, το χρονικό σημείο διεξαγωγής μεταφέρθηκε κατά το δυνατόν σε απογευματινές ώρες προκειμένου να μην υπάρχει σύμπτωση με τις επαγγελματικές υποχρεώσεις των συμμετεχόντων, και δόθηκε προτεραιότητα σε πιο σύντομες και πιο διαδραστικές μορφές για να αποφευχθεί η διάσπαση της προσοχής των συμμετεχόντων. Τέλος, δοκιμάστηκαν υβριδικές μορφές, με κάποιους ομιλητές ή/και μέλη του κοινού να συγκεντρώνονται σε ένα μέρος και τους υπόλοιπους να συνδέονται διαδικτυακά. Αυτές οι

ενέργειες μείωσαν σε σημαντικό βαθμό τις τεχνικές δυσκολίες και αντιμετώπισαν τις δυσκολίες δικτύωσης, ενώ την ίδια στιγμή διασφάλισαν την αυξημένη επίδραση των διαδικτυακών εκδηλώσεων.

Το δίλημμα ανάμεσα στη χρήση μίας μόνο κοινής γλώσσας (π.χ. αγγλικά) στην διακρατική κατάρτιση ή τη χρήση ταυτόχρονης διερμηνείας απασχολεί εδώ και καιρό. Πριν την παγκόσμια πανδημία, η ταυτόχρονη μετάφραση ήταν προτιμώμενη επιλογή για τη διασφάλιση της ολοκληρωμένης εμπειρίας όλων των συμμετεχόντων ανεξάρτητα από τις γλώσσες που μιλούσαν καθώς και για τον σεβασμό της διαφορετικότητας των εθνικοτήτων σε ένα διακρατικό περιβάλλον. Ωστόσο, η δυνατότητα διαδικτυακής κατάρτισης για εκπαιδευόμενους από μεγαλύτερο αριθμό χωρών, που μιλούν πολλές διαφορετικές γλώσσες, δημιουργεί ανυπέβλητες δυσκολίες (τουλάχιστον προκλήσεις από τεχνικής άποψης) που συνδέονται με την ταυτόχρονη διερμηνεία στις πλατφόρμες τηλεδιασκέψεων. Επομένως, η επιλογή διοργάνωσης εκδηλώσεων μόνο στην αγγλική γλώσσα προκρίνεται όλο και περισσότερο στις περιπτώσεις διακρατικών δράσεων κατάρτισης και εκδηλώσεων. Δίνει το πλεονέκτημα στους συμμετέχοντες να μαθαίνουν/μελετούν τη νομική ορολογία απευθείας στα αγγλικά και να βελτιώνουν τις επαγγελματικές δεξιότητές τους στην αγγλική γλώσσα ώστε να επικοινωνούν καλύτερα με συναδέλφους από άλλα κράτη-μέλη της ΕΕ και πέρα από αυτά.

Αλληλεπίδραση μεταξύ εμπορίας ανθρώπων και ασύλου. Εφαρμογή του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ σε θύματα που αιτούνται άσυλο στην Ευρώπη

Η Pro Refugiu Association (Ρουμανία) υλοποίησε μία δικαστική κατάρτιση με αυτό το θέμα, σε συνεργασία με το Center for the Study of Democracy (Βουλγαρία), και το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου (Ελλάδα). Στην εκδήλωση συμμετείχαν δικηγόροι, εισαγγελείς και δικαστές από τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία και την Ελλάδα. Η κατάρτιση πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά και διήρκησε δύο μέρες (17-19 Ιουνίου 2020).

Με τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης Λισαβόνας, ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατέστη νομικά δεσμευτικό κείμενο. Ο Χάρτης χρησιμεύει ως υποστηρικτικό μέσο για την ερμηνεία του δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου. Δεδομένου του δεσμευτικού χαρακτήρα του και της σημασίας των νομικών του διατάξεων, οι δικηγόροι, οι εισαγγελείς και οι δικαστές πρέπει να είναι σε θέση να τον αξιοποιούν σε συνδυασμό με τη νομοθεσία σχετικά με την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, το κεκτημένο για το άσυλο, τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και τα πρωτόκολλά της. Με την πάροδο του χρόνου, οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, τα Βαλκάνια και οι χώρες της Νοτιοανατολικής Μεσογείου αντιμετώπιζαν κατ' επανάληψη το πρόβλημα της εμπορίας ανθρώπων και των αυξανόμενων ροών μεταναστών που προσπαθούσαν να φτάσουν σε ευρωπαϊκό έδαφος. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι σημαντική η διαρκής διοργάνωση εκδηλώσεων δικαστικής κατάρτισης για δικηγόρους, εισαγγελείς και δικαστές με σκοπό τη βελτίωση της νομικής γνώσης και πρακτικής ώστε όταν έρχονται αντιμέτωποι με τέτοιες υποθέσεις (εμπορία ανθρώπων, αιτήσεις για χορήγηση καθεστώτος διεθνούς προστασίας) να ξέρουν πώς να εφαρμόσουν το νομικό πλαίσιο της ΕΕ και πώς να αξιοποιήσουν τις διατάξεις του Χάρτη. Ειδικά στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, με λιγότερες δυνατότητες εισόδου στην ΕΕ με την τήρηση των απαραίτητων τυπικών προϋποθέσεων και με πιο αυστηρά μέτρα ελέγχου των συνόρων, χιλιάδες άνθρωποι που απειλούνται με δίωξη και σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους στις χώρες τους μετακινούνται μέσω επικίνδυνων θαλάσσιων και χερσαίων οδών. Οι επαγγελματίες του νομικού κλάδου πρέπει να κατανοήσουν πλήρως την ευαλωτότητα των αιτούντων άσυλο, των προσφύγων και των παράτυπων μεταναστών απέναντι στην εμπορία ανθρώπων.

Κατά τη διοργάνωση μιας δικαστικής κατάρτισης είναι σημαντικό να καλύπτονται θεματικές-κλειδιά, όπως:

- ο ρόλος του Χάρτη και η σχέση του με άλλα νομικά μέσα (Συμβάσεις, Συνθήκες, Οδηγίες κ.λπ.) σχετικά με την εμπορία ανθρώπων, την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων, τις διαδικασίες ασύλου,
- η νομική αξία του Χάρτη,
- το πεδίο εφαρμογής του Χάρτη,
- η εφαρμογή των νομικών διατάξεων του Χάρτη σε ποινικές και αστικές υποθέσεις,

- τα κριτήρια υπαγωγής θυμάτων εμπορίας ανθρώπων σε καθεστώς διεθνούς προστασίας,
- οι δείκτες εκμετάλλευσης και η ευαλωτότητα των μεταναστών απέναντι στην εμπορία ανθρώπων.

Οι εκπαιδευτές (ομιλητές) που εμπλέκονται στην προετοιμασία και υλοποίηση μιας τέτοιας εκδήλωσης πρέπει να έχουν βαθιά γνώση των θεματικών και άριστη κατανόηση των νομικών αναγκών των καταρτιζόμενων. Η εκδήλωση κατάρτισης που υλοποιήθηκε τον Ιούνιο του 2020 περιλάμβανε ως εκπαιδευτές (ομιλητές) δικηγόρους, δικαστικούς, εκπροσώπους του εθνικού φορέα για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης. Επομένως, η εκτενής γνώση του πεδίου από μέρους τους εξασφάλισε την υλοποίηση μιας εκδήλωσης που αξιολογήθηκε θετικά από τους καταρτιζόμενους. Προκειμένου να υλοποιηθεί μια δικαστική κατάρτιση είναι θεμελιώδους σημασίας η συμμετοχή εκπαιδευτών με καλές επικοινωνιακές και παιδαγωγικές δεξιότητες για να φέρουν εις πέρας την εκδήλωση με διαδραστικές μεθόδους.

Η συγκέντρωση δικηγόρων, εισαγγελέων και δικαστών από διαφορετικές χώρες ενθαρρύνει τη δικαστική δικτύωση και συμβάλλει στην ανάπτυξη εμπιστοσύνης μεταξύ διαφορετικών κατηγοριών επαγγελματιών του νομικού κλάδου. Μια τέτοιου είδους κατάρτιση μπορεί την ίδια στιγμή να αντανακλά τις νομικές ανάγκες επαγγελματιών του συστήματος απονομής δικαιοσύνης που έχουν συγκεκριμένες δεξιότητες επίλυσης υποθέσεων εμπορίας ανθρώπων ή/και χορήγησης διεθνούς προστασίας.

Μια κατάρτιση σχετικά με τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και τα σημεία αλληλεπίδρασης μεταξύ εμπορίας ανθρώπων και ασύλου, πρέπει να βασίζεται σε μια διαδραστική μεθοδολογία, όπως αυτή που χρησιμοποιήθηκε για την εκδήλωση κατάρτισης που έλαβε χώρα στο πλαίσιο του παρόντος έργου. Η διαδραστική μεθοδολογία αποτελείται από παρουσιάσεις που εναλλάσσονται με συνεδρίες ερωταπαντήσεων, συζητήσεις σχετικά με συγκεκριμένες ποινικές και αστικές υποθέσεις, συζητήσεις ομάδων για διαδικαστικά και ουσιαστικά νομικά ζητήματα. Η εφαρμογή μιας διαδραστικής μεθοδολογίας έχει πλεονεκτήματα, καθώς συμβάλλει στα ακόλουθα:

- Διατήρηση της προσοχής και της ενεργής συμμετοχής του κοινού. Οι τακτικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ εκπαιδευτών (ομιλητών) και καταρτιζόμενων μπορούν να διασφαλίσουν ότι οι τελευταίοι έχουν στραμμένη την προσοχή τους στο αντικείμενο της διδασκαλίας.
- Αύξηση της ενεργής συμμετοχής μέσω στοιχείων που ευνοούν την αλληλεπίδραση διότι ένα τέτοιο πλαίσιο θα εξασφαλίσει την υψηλή επίδραση των νομικών πληροφοριών που λαμβάνουν οι συμμετέχοντες.
- Ανατροφοδότηση σε πραγματικό χρόνο σχετικά με τις απαντήσεις που παρείχαν οι εκπαιδευτές ως προς τα νομικά ερωτήματα που τους απηύθυναν οι καταρτιζόμενοι.
- Βελτίωση των δεξιοτήτων επίλυσης προβλημάτων. Οι συμμετέχοντες μπορούν να ενισχύσουν τη γνώση και την κατανόησή τους σε σχέση με βασικές νομικές έννοιες εξετάζοντας νομικές υποθέσεις, να συζητήσουν για τις νομικές στρατηγικές που θα έπρεπε να χρησιμοποιηθούν και να μάθουν να αποφεύγουν λάθη σε υποθέσεις που χειρίζονται στην πράξη.

Σχετικά με τον τρόπο παροχής της κατάρτισης, οι διοργανωτές μπορούν να επιλέξουν τη διεξαγωγή της σε μια συγκεκριμένη τοποθεσία ή σε εικονικό περιβάλλον, με κάθε επιλογή

να έχει τα πλεονεκτήματά της. Δεδομένου ότι η εκδήλωση κατάρτισης που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του έργου διεξήχθη διαδικτυακά, κάποια από τα πλεονεκτήματα του εικονικού περιβάλλοντος είναι ότι:

- καθιστά δυνατή την προσέγγιση περισσότερων συμμετεχόντων, παρουσιάζει καλύτερη σχέση κόστους-απόδοσης σε σύγκριση με τις δια ζώσης εκδηλώσεις, εξυπηρετεί τους επαγγελματίες του νομικού κλάδου που γενικά έχουν εξαιρετικά βεβαρημένα προγράμματα εργασίας, χωρίς να είναι αναγκαίο να ταξιδεύουν στο εξωτερικό για να συμμετάσχουν σε μια διακρατική εκδήλωση,
- προσφέρει ευελιξία, δυνατότητα πρόσβασης σε διαδικτυακή πλατφόρμα (π.χ. Zoom) από διαφορετικές συσκευές, όπως σταθερός υπολογιστής, φορητός υπολογιστής, υπολογιστής ταμπλέτα, έξυπνο κινητό,
- διασφαλίζει την παρουσίαση της πληροφορίας με έναν καλά σχεδιασμένο τρόπο που μπορεί να διευκολύνει την κατανόηση του περιεχομένου μάθησης· προσφέρει τις προϋποθέσεις για έναν εναλλακτικό τρόπο μάθησης.

Όσον αφορά την επιλογή των συμμετεχόντων, ακόμα και όταν ο διοργανωτής της κατάρτισης είναι ιδιωτικός φορέας (π.χ. μη κυβερνητική οργάνωση), προτείνεται η συνεργασία με τοπικούς και εθνικούς θεσμικούς φορείς, οι οποίοι μπορούν να προσκληθούν κατά τη διάρκεια της υλοποίησης του έργου για την ενίσχυση των δραστηριοτήτων του μέσω της διάχυσης της πληροφορίας προς επαγγελματίες που ασκούν νομική δραστηριότητα στο πλαίσιο τους (δικηγορικοί σύλλογοι, ενώσεις δικηγορικών συλλόγων, εισαγγελίες, δικαστήρια, εθνικοί θεσμικοί φορείς για την αρχική και διαρκή κατάρτιση δικηγόρων και δικαστικών). Επίσης, με το πέρας της εκδήλωσης, απαιτείται να καταστεί διαθέσιμο στους εν λόγω φορείς το υλικό που χρησιμοποιήθηκε στην κατάρτιση (διαδικτυακό ή έντυπο και διανεμημένο σε εθνικό επίπεδο). Για την κατάρτιση που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του παρόντος έργου, κάθε οργάνωση προέβη στις αναγκαίες ενέργειες για τη διάχυση της πληροφορίας ώστε οι ενδιαφερόμενοι να μπορούν να εγγραφούν εγκαίρως. Στη Ρουμανία, η Pro Refugiu Association (APR) απέστειλε ενημέρωση στον Δικηγορικό Σύλλογο του Βουκουρεστίου, ο οποίος τη δημοσίευσε στην ιστοσελίδα του. Προσκλήσεις συμμετοχής απεστάλησαν επίσης με ηλεκτρονική αλληλογραφία σε τοπικά δικαστήρια, πρωτοδικεία και εισαγγελίες με αρμοδιότητες διερεύνησης υποθέσεων εμπορίας ανθρώπων, εξέτασης αιτήσεων ασύλου και άλλων νομικών ζητημάτων που άπτονται της μετανάστευσης (δεδομένου ότι το θέμα της κατάρτισης αφορά ειδικότερα το ζήτημα πολιτών τρίτων χωρών). Εστάλησαν προσκλήσεις σε δικαστήρια και εισαγγελίες 14 περιφερειών της Ρουμανίας, στις οποίες εδρεύουν. Σχετικές πληροφορίες δημοσιεύτηκαν επίσης στην ιστοσελίδα του Εθνικού Ινστιτούτου Δικαστών. Το Center for the Study of Democracy (CSD) Βουλγαρίας διεξήγαγε εκ νέου επαφές με δικαστές και εισαγγελέες που είχαν επιλεγθεί μέσω του Εθνικού Ινστιτούτου Δικαστών για τις δια ζώσης εκδηλώσεις, οι οποίες δεν κατέστη εν τέλει δυνατό να πραγματοποιηθούν (λόγω της πανδημίας Covid-19). Επίσης, δημοσιεύθηκε ανακοίνωση σχετικά με την εκδήλωση κατάρτισης στην ιστοσελίδα των Νομικών Σχολών που τη συνδιοργάνωσαν (μαζί με τους υπόλοιπους διοργανωτές), στις ιστοσελίδες του CSD και της Νομικής Σχολής στο Facebook. Προσκλήσεις εστάλησαν στην Ένωση Εισαγγελέων και την Ένωση Δικαστών, καθώς και στους περιφερειακούς δικηγορικούς συλλόγους της χώρας. Στην Ελλάδα, το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου (ΚΕΣΔ) επικοινωνήσε με ενδιαφερόμενους φορείς του δικτύου του, όπως η Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών, για να συμβάλει στην εύρεση συμμετεχόντων. Την ίδια στιγμή το ΚΕΣΔ προσέγγισε ανθρώπους που είχαν εκδηλώσει ενδιαφέρον συμμετοχής στις αρχικές εκδηλώσεις κατάρτισης που είχαν

προγραμματιστεί για τον Απρίλιο και Μάιο 2020. Στη συνέχεια, το ΚΕΣΔ ανάρτησε τις εκδηλώσεις στην ιστοσελίδα του και στη σελίδα του στο Facebook και απέστειλε προσωπικές προσκλήσεις σε πολλές ιστοσελίδες και ιστολόγια πλήθους δικαστών και εισαγγελέων, προκειμένου να επιτευχθεί αυξημένη συμμετοχή αυτών των ομάδων-στόχων, δεδομένης της δυσκολίας προσέγγισής τους για τη διαδικτυακή κατάρτιση.

Η διοργάνωση εκδηλώσεων σε ξένη γλώσσα (η κατάρτιση στα πλαίσια του παρόντος έργου πραγματοποιήθηκε στην αγγλική γλώσσα) μπορεί να αποδειχθεί βοηθητική για τους επαγγελματίες του νομικού κλάδου, καθώς τους επιτρέπει να βελτιώσουν τη γενική κατανόηση κοινών λέξεων και φράσεων σε γλώσσα διαφορετική από την εθνική. Η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας και της νομικής ορολογίας της είναι σημαντική και θα έπρεπε να αποτελεί μέρος της διαρκούς κατάρτισης δικηγόρων, εισαγγελέων και δικαστών. Είναι ένας τρόπος διασφάλισης αποτελεσματικών επαφών μεταξύ κρατών-μελών, που συνιστούν με τη σειρά τους τον ακρογωνιαίο λίθο της δικαστικής συνεργασίας.

Προτείνεται η αξιολόγηση της κατάρτισης ώστε να εκτιμηθεί η επίδραση που έχει μια τέτοια εκδήλωση στους συμμετέχοντες. Ο διοργανωτής της εκδήλωσης μπορεί να επιλέξει ένα ερωτηματολόγιο που θα είναι διαθέσιμο στο διαδίκτυο ή θα αποστέλλεται με ηλεκτρονική αλληλογραφία στους συμμετέχοντες. Είναι σημαντικό να αξιολογηθεί εάν η κατάρτιση ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες των καταρτιζόμενων, εάν επιτεύχθηκαν οι στόχοι της εκδήλωσης, καθώς και ποια ήταν η πληροφορία που ο κάθε συμμετέχων αξιολόγησε ως πιο χρήσιμη για τη νομική δραστηριότητά του και ο τρόπος που πρόκειται να αξιοποιηθεί.

Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων με θύματα πρόσφυγες και υπηκόους τρίτων χωρών που υφίστανται εκμετάλλευση στα κράτη μέλη της ΕΕ

Η καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων είναι ιδιαίτερως προβληματική για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η μεγάλη ταχύτητα που χαρακτηρίζει το έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων, την κίνηση των χρημάτων αλλά και των δραστών μεταξύ συνόρων, καθιστά ιδιαίτερα περίπλοκη την όποια απόπειρα διατήρησης ενός σχήματος βασιζόμενου στη συνεργασία μεταξύ των κρατών, που είναι τυπικό των σχημάτων που υιοθετήθηκαν στα μέσα του 20^{ού} αιώνα. Ο πολυσχιδής χαρακτήρας των υποθέσεων δυσχεραίνει το έργο των εθνικών αρχών, κάτι που στην πράξη οδηγεί σε περιορισμένες και μερικές διώξεις που εν τέλει διαιωνίζουν την ατιμωρησία της εν λόγω κατηγορίας εγκλημάτων. Αντιμέτωπη με αυτό το πρόβλημα, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει δεσμευτεί να υιοθετήσει μια ενοποιημένη προσέγγιση στον τομέα της διερεύνησής τους. Η προσέγγιση αυτή απαιτεί να διερευνηθούν οι δυνατότητες δικαστικής συνεργασίας, πεδίο στο οποίο διαδραματίζει επίσης ρόλο το έργο Train Pro Rights.

Μία εκδήλωση κατάρτισης με το εν λόγω αντικείμενο διοργανώθηκε διαδικτυακά, από τις 24 έως τις 26 Σεπτεμβρίου 2020, από την Association Trabe Iniciativas para la Economía Social y Solidaria (Ισπανία) σε συνεργασία με τις οργανώσεις-εταίρους Ρουμανίας, Βουλγαρίας, Ελλάδας και Ιταλίας. Οι συμμετέχοντες ήταν δικηγόροι, εισαγγελείς και δικαστές από τις πέντε χώρες.

Σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο, στον οποίο το έγκλημα συχνά θεωρείται ότι χαρακτηρίζεται από διασυνδεσιμότητα και διασυννοριακότητα, οι μηχανισμοί δικαστικής συνεργασίας είναι απολύτως απαραίτητοι για τη συντονισμένη και αρκούντως αποτελεσματική ανταπόκριση στο διασυννοριακό έγκλημα. Η διασυννοριακή δικαστική συνεργασία διαδραματίζει βασικό ρόλο στην αποτελεσματική δίωξη και τιμωρία του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων. Για αυτόν τον λόγο, ένας από τους στόχους της διακρατικής κατάρτισης ήταν η διευκόλυνση της επικαιροποίησης του νομικού πλαισίου περί διεθνούς συνεργασίας καθώς και η ανταλλαγή διαφορετικών πρακτικών, ώστε να υιοθετηθούν οι τεχνικές που λειτουργούν με τον βέλτιστο τρόπο. Η σημασία της κατάρτισης των νομικών στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας έγκειται στην ανάγκη να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τα κατευθυντήρια εργαλεία διεθνούς θεσμικής συνεργασίας στο πεδίο της δίωξης και τιμωρίας εγκλημάτων και ειδικότερα τη συμμετοχή της Ισπανίας στη δημιουργία ενός περιφερειακού και παγκόσμιου χώρου ασφάλειας, ελευθερίας και δικαιοσύνης. Η διακρατική δικαστική εκπαίδευση αποτελεί βασική δέσμευση που διευκολύνει την ανάπτυξη συστημάτων συνεργασίας, μέσω της ενίσχυσης της συνεργασίας μεταξύ διαφορετικών επαγγελματιών στην πράξη. Με άλλα λόγια, διαμορφώνει τις καλύτερες δυνατές προϋποθέσεις ώστε οι αλλοδαποί δικηγόροι, δικαστές ή εισαγγελείς να αναζητούν βοήθεια από το εξωτερικό, να ανοίγουν τα σύνορά τους στον κόσμο για να λαμβάνουν πληροφορίες και να διερευνούν τα εγκλήματα από τα οποία πλήττονται.

Μία από τις καλύτερες μεθόδους διάχυσης της πληροφορίας ενόψει της κατάρτισης είναι η ανάπτυξη ενός πλάνου επικοινωνίας, με άλλα λόγια η υιοθέτηση μιας στρατηγικής για την επίτευξη των παρακάτω στόχων:

- δημιουργία προσδοκιών ενόψει του συνεδρίου,
- επικοινωνία του συνόλου του περιεχομένου και επιστημονική διάχυση,
- εξασφάλιση συνέχισης της συζήτησης για τις επόμενες ημέρες/εβδομάδες ή μήνες,
- κοινοποίηση των παρουσιάσεων και όλου του ποιοτικού περιεχομένου που παρήχθη ώστε να εξακολουθεί να έχει επίδραση με την πάροδο του χρόνου.

Πριν την κατάρτιση, θα ήταν πολύ χρήσιμη η ύπαρξη μιας ιστοσελίδας μέσω της οποίας θα καταστεί δυνατή η κοινοποίηση του περιεχομένου της εκδήλωσης: πρόγραμμα, οργανωτική επιτροπή, πληροφορίες για την πόλη στην οποία λαμβάνει χώρα η εκδήλωση, σύνταξη δελτίου τύπου προς δημοσίευση στα βασικά ΜΜΕ. Επίσης θα ήταν σημαντική η διάδοση της εκδήλωσης μέσω μιας λίστας επικοινωνίας με την οποία θα ενημερωθούν για το πρόγραμμά της όλοι οι ενδιαφερόμενοι σε εθνικό επίπεδο (εισαγγελείς, δικαστήρια, φορείς που ειδικεύονται στην εμπορία ανθρώπων, αναγνωρισμένες σχολές νομικών σπουδών κ.λπ.). Οι προϋποθέσεις εγγραφής, τα προγράμματα, η ατζέντα του συνεδρίου, ο σύνδεσμος για την ψηφιακή πλατφόρμα και ο σύνδεσμος διαδικτυακής εγγραφής πρέπει να υποδεικνύονται στη σχετική ηλεκτρονική αλληλογραφία. Η επιτυχία της εκδήλωσης δεν εξαρτάται μόνο από τη διοργάνωσή της. Έτσι, είναι επίσης ιδιαίτερα σημαντικό μεγάλο μέρος των δυνάμεων να εστιάζει στην προσέλκυση συμμετεχόντων με διαφορετικούς τρόπους. Λόγω της διάδοσης σε εθνικό επίπεδο και του περιορισμένου αριθμού θέσεων, είναι εξαιρετικά σημαντικό να ζητηθεί η γνώμη των εθνικών δικαστικών φορέων ώστε να γίνει μια προεπιλογή και να εξασφαλιστεί η συμμετοχή τουλάχιστον ενός εκπρόσωπου από το κάθε ενδιαφερόμενο μέρος πριν τη δημόσια ανακοίνωση της εκδήλωσης. Για αυτόν τον σκοπό, είναι απαραίτητο καταρχάς να προσδιοριστεί το ιδανικό προφίλ των συμμετεχόντων ώστε να γίνει ένας διαχωρισμός στη βάση δεδομένων και να προσεγγιστούν οι συμμετέχοντες εκείνοι που θα ενδιαφέρονται περισσότερο να παρακολουθήσουν την κατάρτιση. Είναι πολύ βασικό η ηλεκτρονική αλληλογραφία να είναι προσωποποιημένη, καθώς με τον τρόπο αυτό ο αποδέκτης θα νιώσει πως η πρόσκληση απευθύνεται ειδικά στον ίδιο. Αν η εκδήλωση είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί κοντά σε συγκεκριμένη ημερομηνία, όπως η διεθνής ημέρα για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, τότε θα έχει πολύ μεγαλύτερη επίδραση. Από την άλλη πλευρά, οι πιθανοί συμμετέχοντες θα έχουν επίσης ένα πολύ πιο πλήρες πρόγραμμα υποχρεώσεων και αυτό σημαίνει πως η πρόσκληση θα πρέπει να έχει αποσταλεί εγκαίρως και αρκετό καιρό πριν. Οι προσκλήσεις θα πρέπει να σταλούν τουλάχιστον ένα μήνα πριν από την έναρξη της εκδήλωσης. Κατά την αποστολή των προσκλήσεων είναι σημαντικό να απαντηθούν οι ακόλουθες ερωτήσεις:

- *Ποιος;* - Σε ποιον απευθύνεται η εκδήλωση κατάρτισης;
- *Τι;* - Σε τι συνίσταται η εκδήλωση κατάρτισης;
- *Πού;* - Πού θα λάβει χώρα η εκδήλωση κατάρτισης (διεύθυνση);
- *Πότε;* - Πότε θα λάβει χώρα η εκδήλωση κατάρτισης (ημέρα και ώρα);
- *Γιατί;* - Γιατί λαμβάνει χώρα και ποια είναι τα οφέλη που θα προκύψουν από την εκδήλωση κατάρτισης (για παράδειγμα, ποιοι ομιλητές, ειδικοί καλεσμένοι θα παραστούν κ.λπ.);

Λίγες μέρες πριν την έναρξη της κατάρτισης μπορεί να αποσταλεί ένα ηλεκτρονικό μήνυμα υπενθύμισης σε όλους τους εγγεγραμμένους συμμετέχοντες, καθώς και σε βασικά πρόσωπα που δεν έχουν ακόμη αποφασίσει αν θα συμμετάσχουν στην εκδήλωση ή όχι. Τέλος, προτείνεται η αποστολή ευχαριστήριου ηλεκτρονικού μηνύματος μετά το πέρας της εκδήλωσης. Αυτό θα πρέπει να αποσταλεί σε όλους τους συμμετέχοντες, προκειμένου οι διοργανωτές να τους ευχαριστήσουν για την παρουσία τους και να τους παράσχουν βασικό υλικό και έγγραφα της εκδήλωσης. Επιπλέον, αυτό μπορεί να αποτελέσει μια καλή ευκαιρία να συμπεριληφθεί μια αξιολόγηση στο μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ώστε οι συμμετέχοντες να παράσχουν στους διοργανωτές ανατροφοδότηση σχετικά με την εμπειρία τους και πιθανούς τρόπους βελτίωσης της εκδήλωσης κατάρτισης. Η συμμετοχή στην κατάρτιση στα πλαίσια του παρόντος έργου θα έχει ως αποτέλεσμα την εμπέδωση ορισμένων από τις ακόλουθες νομικές έννοιες εκ μέρους των συμμετεχόντων:

- Επιβεβαίωση ύπαρξης αξιοσημείωτων δυσκολιών σχετικά με τον έγκαιρο εντοπισμό των θυμάτων, ιδίως στο στάδιο προ της εκμετάλλευσης.
- Γνώση σχετικά με τις διαφορές ανάμεσα στα ποινικά συστήματα ή τις συγκρούσεις δικαιοδοσίας.
- Βελτιωμένη κατανόηση και προτεραιοποίηση της οπτικής της προστασίας και της αποζημίωσης των θυμάτων.
- Γνώση των κοινών πρακτικών σε διαφορετικές χώρες σχετικά με την αντιμετώπιση των θυμάτων/επιζώντων ως γυναικών τελούντων υπό παράτυπο διοικητικό καθεστώς και όχι ως θυμάτων εγκλήματος.
- Το ισχύον ενωσιακό νομικό πλαίσιο περί συνεργασίας των κρατών-μελών σε επίπεδο διεθνών συνόρων και διευκόλυνσης των νομικών διαδικασιών σε υποθέσεις που σχετίζονται με την εμπορία ανθρώπων.
- Βασικοί παράγοντες και νομικοί μηχανισμοί υπεράσπισης των δικαιωμάτων των επιζώντων εμπορίας ανθρώπων.
- Προκλήσεις και καλές πρακτικές για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων που είναι υπήκοοι τρίτων χωρών στο εθνικό πλαίσιο της Ρουμανίας, της Ελλάδας, της Ιταλίας, της Βουλγαρίας και της Ισπανίας.

Η επιτυχία και μακροχρόνια επίδραση της εκδήλωσης διασφαλίστηκαν μέσω της υιοθέτησης μιας μεθοδολογίας προσαρμοσμένης στο κοινό-στόχο και σε εικονικό περιβάλλον. Καταρχάς, κατά τη διοργάνωση υπήρξε συνεργασία με τους ομιλητές και την υπόλοιπη ομάδα προκειμένου να προσδιοριστούν οι στόχοι και να προσδιοριστεί το πρόγραμμα εκ των προτέρων. Με τον τρόπο αυτό κατέστη δυνατός ο σχεδιασμός μια λεπτομερούς και διαδραστικής εικονικής εμπειρίας με συναφές περιεχόμενο.

Κάποια χρήσιμα ερωτήματα που μπορούν να χρησιμεύσουν ως αφετηρία είναι τα εξής:

- Για πόσο χρόνο πρέπει να συμμετάσχει το κοινό;
- Είναι εξοικειωμένο με τις νέες τεχνολογίες;
- Το κοινό γνωρίζει καλά τη γλώσσα της παρουσίασης;
- Με ποια συσκευή/ποιες συσκευές συνδέονται συνήθως τα μέλη του κοινού;
- Τι τα ενδιαφέρει να μάθουν/να εξασκήσουν/να βελτιώσουν;
- Απαιτείται τα μέλη του κοινού να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους ή μπορούν να εργαστούν ατομικά;

Στο πλαίσιο της εν λόγω κατάρτισης, επιλέχθηκε η πλατφόρμα του Zoom ως μια από καταλληλότερες για την εκδήλωση, διότι εκτός του ότι προσέφερε δυνατότητα άμεσης ανταλλαγής μηνυμάτων, εγγραφής και παρακολούθησης των συμμετεχόντων, επέτρεψε και την παράλληλη εργασία σε συνεδρίες για δραστηριότητες που απαιτούσαν τον διαχωρισμό των συμμετεχόντων σε ομάδες, όπως κατά τη συζήτηση μελετών περιπτώσεων. Στους συμμετέχοντες δόθηκαν σαφείς οδηγίες για τον τρόπο χρήσης της διαδικτυακής πλατφόρμας (συμπεριλαμβανομένων κλειδιών σύνδεσης, επαφών υποστήριξης και άλλων προαπαιτούμενων τεχνικών για μια ομαλή εμπειρία χρήστη) καθώς και για την καθιέρωση κανόνων συμπεριφοράς στο διαδίκτυο.

Στο τέλος της ημέρας έλαβε χώρα ανατροφοδότηση για την κατάρτιση μέσω διαδικτυακού ερωτηματολογίου, γεγονός που επέτρεψε τη συμπλήρωσή του κατά τα τελευταία λεπτά και εξασφάλισε την αυτόματη λήψη των απαντήσεων, σε χρονικό σημείο κατά το οποίο η εκδήλωση είχε μόλις ολοκληρωθεί. Περαιτέρω, προκειμένου να αξιολογηθεί η εκπλήρωση των μακροχρόνιων στόχων της κατάρτισης και να διασφαλιστεί ο θετικός της αντίκτυπος στην επαγγελματική πρακτική των συμμετεχόντων, ο διοργανωτής της εκδήλωσης φρόντισε να συντάξει μια λίστα συμμετεχόντων, στους οποίους απεστάλη μια σύντομη έρευνα εντός των επόμενων μηνών, προκειμένου να αποτιμηθεί η μακροπρόθεσμη επίδραση της εκδήλωσης και η νομική ενημέρωση που προσφέρθηκε στους καταρτιζόμενους. Η διαδικτυακή κατάρτιση είναι μια άψογη επιλογή για εκείνους τους ανθρώπους, οι οποίοι, για διάφορους λόγους, όπως γεωγραφική τοποθεσία, έλλειψη χρόνου ή περιορισμοί κινητικότητας, δυσκολεύονται να μεταβούν στον τόπο όπου διδάσκονται διάφορα μαθήματα. Αναμφίβολα, όσον αφορά τη διεθνή κατάρτιση, τα πλεονεκτήματα της διαδικτυακής εκπαίδευσης δεν εξαντλούνται μόνο στη γνώση που αποκτήθηκε, αλλά σχετίζονται και με τη σημαντική μείωση του κόστους. Εν συντομία, ορισμένα από τα πλεονεκτήματα της εικονικής κατάρτισης είναι η δυνατότητα αλληλεπίδρασης με επαγγελματίες από όλον τον κόσμο και η ανταλλαγή απόψεων, πέραν της αυτόνομης διαχείρισης των χρόνων εργασίας και μελέτης, γεγονός που δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την εκθετική ανάπτυξη των συναφών δεξιοτήτων. Παρά το γεγονός ότι η κατάρτιση σε ξένη γλώσσα, διαφορετική από τη μητρική, συμβάλλει στη βελτίωση των γλωσσικών δεξιοτήτων των συμμετεχόντων σε νομικά ζητήματα, μια από τις προκλήσεις είναι η χρήση ταυτόχρονης διερμηνείας έτσι ώστε η γλώσσα να μην αποτελεί εμπόδιο κατά τη συμμετοχή σε μια διακρατική κατάρτιση.

Δικαιώματα ασυνόδευτων ανηλίκων θυμάτων εμπορίας ανθρώπων

Η Italian Coalition for Civil Liberties and Rights διοργάνωσε τριήμερη κατάρτιση για τα δικαιώματα των ασυνόδευτων ανηλίκων που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων, στις 15, 16 και 17 Οκτωβρίου 2020. Η εκδήλωση απευθυνόταν σε δικηγόρους, εισαγγελείς και δικαστές από την Ιταλία, τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία, την Ελλάδα και την Ισπανία.

Η εν λόγω κατάρτιση διοργανώθηκε διότι από την αξιολόγηση νομικών αναγκών που έγινε από τους εταίρους το 2019 προέκυψε πως η γνώση των επαγγελματιών του νομικού κλάδου σχετικά με τα δικαιώματα της συγκεκριμένης ομάδας-στόχου είναι περιορισμένη συγκριτικά με άλλα νομικά πεδία. Αυτό θα μπορούσε ενδεχομένως να έχει ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση της προστασίας των ασυνόδευτων ανηλίκων που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων στο πλαίσιο δικαστικών διαδικασιών. Συγκεκριμένα, ενώ κάποιοι δικηγόροι έδειξαν πως είναι εξοικειωμένοι με το εν λόγω ζήτημα, παρατηρήθηκε πως οι δικαστές και οι εισαγγελείς ιδιαίτερα επιθυμούσαν να διευρύνουν τη γνώση τους σχετικά με αυτό. Αυτό ισχύει κυρίως για τους επαγγελματίες που μετέχουν σε ποινικές διαδικασίες, οι οποίοι δεν λαμβάνουν την ίδια εκπαίδευση σχετικά με την εμπορία ανθρώπων όπως οι επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται σε αστικές δικαστικές διαδικασίες εν γένει και σε δικαστικές διαδικασίες που αφορούν το μεταναστευτικό δίκαιο ειδικότερα.

Η από κοινού εκπαίδευση δικηγόρων, εισαγγελέων και δικαστών σχετικά με το εν λόγω ζήτημα κρίθηκε ως θεμελιώδους σημασίας, διότι συνεπάγεται την αντιμετώπιση του ζητήματος από όλες τις πιθανές σκοπιές. Στο πλαίσιο της εν λόγω κατάρτισης, επετράπη στις τρεις στοχευμένες κατηγορίες συμμετεχόντων να ανταλλάξουν τις οπτικές τους και να συζητήσουν τις αντίστοιχες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν στην επαγγελματική τους ζωή, όταν εργάζονται σε υποθέσεις σχετικές με τα δικαιώματα ασυνόδευτων ανηλίκων που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων. Για παράδειγμα, ορισμένοι δικηγόροι με εμπειρία στην υποστήριξη ασυνόδευτων ανηλίκων, θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, επεσήμαναν συστημικά ζητήματα που αποτρέπουν την απονομή δικαιοσύνης για τα θύματα στο πλαίσιο του ιταλικού δικαστικού συστήματος. Σε αυτά περιλαμβάνονται έμφυλες προκαταλήψεις που εμφιλοχωρούν στην αξιολόγηση υποθέσεων θυμάτων εμπορίας ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση και έλλειμμα γνώσης εκ μέρους των δικαστών σχετικά με τους δείκτες και τα χαρακτηριστικά του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων, κάτι που συχνά οδηγεί σε εσφαλμένες καταδίκες. Η συμμετοχή των δικαστών στην κατάρτιση τους επέτρεψε να εκφράσουν τις απόψεις τους για το θέμα. Επιβεβαίωσαν ότι το εκ μέρους τους έλλειμμα γνώσης σχετικά με τους δείκτες της εμπορίας ανθρώπων περιορίζει τη δυνατότητά τους να εντοπίσουν την ευάλωτη θέση του ενδιαφερόμενου ανηλίκου και να του προσφέρουν την προστασία που χρειάζεται. Οι εισαγγελείς συμφώνησαν επίσης, ισχυριζόμενοι ότι είναι πιθανό να σφάλουν κατά την απαγγελία κατηγοριών εναντίον ανηλίκων κατηγορουμένων, εφόσον δεν διαθέτουν τις δεξιότητες για να κατανοήσουν την ιδιότητά τους ως θυμάτων – και όχι ως θυτών.

Η επαφή μεταξύ επαγγελματιών από πλήθος χωρών ήταν χρήσιμη διότι μέσω αυτής κατέστη κατανοητό ότι επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικές

δικαιοδοσίες συχνά αντιμετωπίζουν παρόμοιες προκλήσεις κατά την ενασχόλησή τους με υποθέσεις ασυνόδευτων ανηλίκων που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων. Έτσι, δικηγόροι, δικαστές και εισαγγελείς από διαφορετικές χώρες κατέστη δυνατό να ανταλλάξουν πληροφορίες και στρατηγικές για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, και να ανταλλάξουν συμβουλές σχετικά με την προσαρμογή των εν λόγω στρατηγικών σε διαφορετικά εθνικά πλαίσια.

Η καλύτερη μέθοδος για τη διάχυση της πληροφορίας πριν από την κατάρτιση είναι η επαφή με τους θεσμικούς φορείς κατάρτισης της ομάδας-στόχου των συμμετεχόντων (για παράδειγμα, δικηγορικοί σύλλογοι, επίσημοι φορείς κατάρτισης για δικαστές, κ.λπ.). Η διάχυση της πληροφορίας για την κατάρτιση μέσω των προαναφερθέντων διαύλων μπορεί πράγματι να συμβάλει όχι μόνο στην επαφή με μεγάλο εύρος πιθανών συμμετεχόντων, αλλά επίσης και στην πρόσληψη της κατάρτισης ως υψηλού επιπέδου εκδήλωσης. Αυτό θα αποδειχθεί ιδιαίτερος χρήσιμο στην περίπτωση που η παρακολούθηση της κατάρτισης εκ μέρους των συμμετεχόντων αναγνωριστεί από τους προαναφερθέντες θεσμικούς φορείς. Επιπρόσθετα χρήσιμα κανάλια διάχυσης αποτελούν τα ενημερωτικά δελτία ΜΚΟ και συλλόγων επαγγελματιών του νομικού κλάδου, καθώς και η τοποθέτηση αφισών με πληροφορίες για την κατάρτιση σε στρατηγικά σημεία, όπως δικαστήρια, νομικές βιβλιοθήκες και φυλλάδια σε κοινωνικά δίκτυα.

Κατά την επιλογή των συμμετεχόντων, είναι απαραίτητο να τεθεί αμέσως ένα σαφές και αντικειμενικό κριτήριο επιλογής με βάση το οποίο θα αποφασιστεί ποιοι υποψήφιοι θα συμμετάσχουν τελικά στην κατάρτιση. Στην περίπτωση της εν λόγω κατάρτισης, οι συμμετέχοντες έπρεπε να είναι δικηγόροι, δικαστές και εισαγγελείς και έγινε μια απόπειρα να διασφαλιστεί ότι οι επιλεγθέντες συμμετέχοντες προέρχονταν από διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές των επιμέρους χωρών. Με τον τρόπο αυτό οι συμμετέχοντες θα μπορούσαν να συμβάλουν στον διάλογο, εισφέροντας την εμπειρία και το παράδειγμά τους σχετικά με βέλτιστες πρακτικές από πολλά δικαστήρια της Ιταλίας αλλά και άλλων χωρών. Είναι σημαντικό να υπάρχει συντονισμός μεταξύ των εταίρων από διαφορετικές χώρες, προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι η επιλογή των συμμετεχόντων από διαφορετικά εθνικά πλαίσια είναι συνεπής με τα κριτήρια επιλογής που έχουν θεσπιστεί. Τέλος, ενώ είναι κρίσιμο για τις δια ζώσης συνεδρίες κατάρτισης να οριστεί και να τηρηθεί ένας μέγιστος αριθμός συμμετεχόντων, η επιλογή μεγαλύτερου αριθμού συμμετεχόντων για τις διαδικτυακές εκδηλώσεις μπορεί να έχει κάποια οφέλη. Μπορεί να συμβάλει στον εμπλουτισμό της συζήτησης και των συνεδριών ερωταπαντήσεων της κατάρτισης, να επιτρέψει στους συμμετέχοντες να δικτυωθούν περισσότερο μεταξύ τους και να αποτρέψει τη μειωμένη συμμετοχή, σε περίπτωση που οι συμμετέχοντες που είχαν επιλεγθεί στην πρώτη φάση δεν μπορούν τελικά να λάβουν μέρος στην κατάρτιση.

Η ανακοίνωση σχετικά με την κατάρτιση οφείλει να αναρτηθεί στο διαδίκτυο, στοχεύοντας στην ομάδα επαγγελματιών στην οποία απευθύνεται, σε τακτά χρονικά διαστήματα κατά τη διάρκεια του μήνα πριν από την εκδήλωση, ορίζοντας μια προθεσμία εγγραφής κοντά στην ημερομηνία έναρξης της κατάρτισης. Σε αυτό το πλαίσιο, η δημοσίευση ενός συνδέσμου που να παραπέμπει σε διαδικτυακή φόρμα εγγραφής θα μπορούσε να αποδειχθεί χρήσιμη για τους διοργανωτές, καθώς καθιστά δυνατή την παρακολούθηση των εγγεγραμμένων υποψηφίων. Η χρήση διαδικτυακής φόρμας εγγραφής αποδείχθηκε πράγματι ιδιαίτερος ωφέλιμη λόγω των χαρακτηριστικών της, όπως η

αυτόματη δημιουργία λίστας συμμετεχόντων και η περαιτέρω αποθήκευση των εγγεγραμμένων πληροφοριών.

Η κατάρτιση για τα δικαιώματα των ασυνόδευτων ανηλίκων που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων θα επιτρέψει στους συμμετέχοντες να εμπεδώσουν τις ακόλουθες νομικές έννοιες:

- συναφές διεθνές και ενωσιακό νομικό πλαίσιο και πρότυπα προστασίας των ανηλίκων που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων,
- δείκτες και προκλήσεις σχετικά με τον εντοπισμό ανηλίκων που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων,
- νομική δεοντολογία επαγγελματιών που δραστηριοποιούνται σε υποθέσεις ανηλίκων που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων,
- η αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού στο πλαίσιο δικαστικών διαδικασιών,
- η αποζημίωση/χρηματική ικανοποίηση ανηλίκων που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων,
- νομολογία της ΕΕ σχετικά με ανήλικους που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων,
- δείκτες εκμετάλλευσης και διαδικασίες ένταξης στη χώρα προορισμού στο πλαίσιο της υποστήριξης ανηλίκων που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων και εκμετάλλευσης.

Στο πλαίσιο μιας τέτοιας εκδήλωσης οφείλει να εξεταστεί η υιοθέτηση μιας μικτής μεθοδολογίας κατάρτισης, που βασίζεται στην προσέγγιση της κλασικής διάλεξης και στη διαδραστική προσέγγιση. Η προσέγγιση της διάλεξης, υποστηριζόμενη από τη χρήση παρουσιάσεων σε PowerPoint, αποδείχθηκε χρήσιμη στην υλοποίηση της εν λόγω κατάρτισης διότι παρείχε στους συμμετέχοντες - οι οποίοι δεν είχαν καθόλου ή είχαν πολύ περιορισμένη προηγούμενη κατάρτιση ως προς το ζήτημα - βασικές πληροφορίες που τους επέτρεψαν να συμμετάσχουν ενεργά στη συζήτηση κατόπιν της παρουσίασης του ομιλητή. Η συζήτηση αυτή αποτέλεσε το διαδραστικό τμήμα της κατάρτισης, στο οποίο οι συμμετέχοντες είχαν τη δυνατότητα να κάνουν ερωτήσεις στους εκπαιδευτές και να προσθέσουν σχετικές πληροφορίες και παραδείγματα. Υπ' αυτήν την έννοια, αποδείχτηκε επίσης ιδιαίτερα ωφέλιμη η συμμετοχή των ομιλητών των διαφόρων συνεδριών σε άλλες συνεδρίες της κατάρτισης, ώστε να εμπλουτίσουν τη συζήτηση από τη σκοπιά του ειδικού.

Η αξιολόγηση της κατάρτισης οφείλει να λάβει χώρα ακριβώς μετά την υλοποίηση της εκδήλωσης ώστε να διασφαλιστεί ότι οι συμμετέχοντες εκφράζουν άμεσα τις απόψεις τους για την κατάρτιση. Η αξιολόγηση δεν πρέπει να καλύπτει μόνο τις βασικές πτυχές της εκπαίδευσης αλλά και τις μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν, συμπεριλαμβανομένου του χρόνου που διατέθηκε σε κάθε θεματική και του χρόνου που κατέλαβε η προσέγγιση της διάλεξης και η διαδραστική προσέγγιση. Η αξιολόγηση μπορεί επίσης να επιτρέψει στους συμμετέχοντες να καταδείξουν συναφή θέματα που δεν συζητήθηκαν κατά τη διάρκεια της κατάρτισης, ώστε οι προτάσεις τους να αξιοποιηθούν για την ανάπτυξη μελλοντικών συνεδριών κατάρτισης. Επίσης, σε αυτήν την περίπτωση, συνιστάται η διαδικτυακή αξιολόγηση, που μπορεί εύκολα να κυκλοφορήσει στο τέλος της κατάρτισης και στις επακόλουθες επικοινωνίες. Κάθε διαδικτυακή φόρμα κατάρτισης μπορεί να διευκολύνει τη συλλογή του συνόλου των πληροφοριών που περιλαμβάνονται στη συμπληρωθείσα φόρμα αξιολόγησης και να παράσχει αναλυτικές στατιστικές σχετικά με τους συμμετέχοντες που τη συμπλήρωσαν και το αποτέλεσμα της αξιολόγησης. Επιπλέον, συνιστάται η προετοιμασία

βεβαιώσεων συμμετοχής για εκείνους που παρακολούθησαν την κατάρτιση και η χρήση τους ως κίνητρο συμπλήρωσης της φόρμας αξιολόγησης από την πλευρά των συμμετεχόντων.

Στις δραστηριότητες παρακολούθησης μετά το πέρας της κατάρτισης περιλαμβάνονται:

- ευχαριστήρια ηλεκτρονική επιστολή που θα σταλεί σε όλους τους συμμετέχοντες αμέσως μετά το πέρας της κατάρτισης,
- φόρμα αξιολόγησης με βάση τις προαναφερθείσες κατευθύνσεις,
- βεβαιώσεις συμμετοχής που αναγράφουν την ακριβή ημερομηνία και τον χρόνο παρουσίας του κάθε συμμετέχοντα,
- ανάρτηση του υλικού της κατάρτισης στην ιστοσελίδα του διοργανωτή – αν είναι δυνατό, να καταστεί επίσης διαθέσιμη η ηχογράφηση ή βιντεοσκόπηση της κατάρτισης,
- πληροφορίες για μελλοντικές πρωτοβουλίες ώστε να παραμένουν ενήμεροι οι συμμετέχοντες για παρόμοιες δραστηριότητες.

Τα πλεονεκτήματα της διαδικτυακής διοργάνωσης συνεδριών κατάρτισης συνίστανται στη δυνατότητα συμπερίληψης μεγάλου αριθμού συμμετεχόντων και στη διατήρηση του κόστους διοργάνωσης σε χαμηλά επίπεδα. Επιπλέον, καθίσταται δυνατό σε συμμετέχοντες από διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές να συμμετάσχουν σε συνεδρίες κατάρτισης που υπό άλλες συνθήκες θα πραγματοποιούνταν σε μακρινές τοποθεσίες. Οι προκλήσεις της διαδικτυακής διοργάνωσης συνεδριών κατάρτισης σχετίζονται με τη διασφάλιση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των συμμετεχόντων και της ευχέρειας των εκπαιδευτών να κάνουν τις παρουσιάσεις τους χωρίς φυσική αλληλεπίδραση με τους συμμετέχοντες. Με το σκεπτικό αυτό, προτείνεται να ζητηθεί από τους συμμετέχοντες να έχουν ανοιχτή την κάμερά τους, ώστε να προσομοιάζουν περισσότερο σε συνηθισμένο κοινό. Η διοργάνωση μιας κατάρτισης σε ξένη γλώσσα συμβάλλει στη βελτίωση των γλωσσικών δεξιοτήτων των συμμετεχόντων σε νομικά ζητήματα, διότι τους επιτρέπει να εξοικειωθούν με το υλικό και την τεχνική ορολογία σε ξένη γλώσσα.

Δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο θυμάτων εμπορίας ανθρώπων που είναι πρόσφυγες ή υπήκοοι τρίτων χωρών

Το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου (Ελλάδα) διοργάνωσε μία κατάρτιση σχετικά με το εν λόγω νομικό ζήτημα, με ομάδα-στόχο δικηγόρους από την Ελλάδα, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία (19, 20, 21 Νοεμβρίου 2020). Η εκδήλωση υλοποιήθηκε σε συνεργασία με το Center for the Study of Democracy (Βουλγαρία) και την Pro Refugi Association (Ρουμανία). Η κατάρτιση διεξήχθη διαδικτυακά, με τη χρήση της πλατφόρμας Zoom. Οι καταρτίσεις νομικών που διοργανώνονται στις συμμετέχουσες χώρες δεν αντιμετωπίζουν επαρκώς το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων, ιδιαιτέρως όταν εξετάζεται στο πλαίσιο του ασύλου και της μετανάστευσης. Ωστόσο, ως αποτέλεσμα των μαζικών μεταναστευτικών ροών προς την Ευρώπη, που παρατηρήθηκαν τα τελευταία χρόνια, αυξήθηκαν οι περιπτώσεις θυμάτων εμπορίας ανθρώπων που είναι υπήκοοι τρίτων χωρών, πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο. Πρόκειται για ζήτημα που έχει επισημάνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στη στρατηγική της για την εξάλειψη της εμπορίας ανθρώπων στην Ευρώπη¹. Αυτό κατέδειξε ένα κενό στην κατάρτιση επαγγελματιών του νομικού κλάδου, ειδικότερα δικηγόρων, σχετικά με το υπό κρίση ζήτημα. Το κενό αυτό προσπαθήσαμε να καλύψουμε εστιάζοντας την κατάρτιση στο ζήτημα αυτό. Επιπλέον, η εμπειρία κατέδειξε ότι απαιτείται περαιτέρω κατάρτιση σχετικά με το ενωσιακό πλαίσιο περί πρόσβασης σε δικηγόρο και τις συμπληρωματικές Οδηγίες του Οδικού Χάρτη του 2009, συμπεριλαμβανομένης της προσφάτως εισαχθείσας Οδηγίας σχετικά με τη δικαστική αρωγή. Επομένως, δημιουργήσαμε ένα στοχευμένο πρόγραμμα για δικηγόρους που συνδυάζει τα δύο ζητήματα, εστιάζει στην οπτική της Ευρώπης και των δικαιωμάτων και αναπτύσσει την ικανότητα των δικηγόρων να χειρίζονται ιδιαιτέρως εξειδικευμένες και περίπλοκες υποθέσεις, με αποτέλεσμα εν τέλει την πληρέστερη προστασία των θυμάτων.

Η διακρατική εκπαίδευση θεωρείται ιδιαίτερα ωφέλιμη για τους επαγγελματίες του νομικού κλάδου, ιδιαιτέρως σε περιπτώσεις που άπτεται ζητημάτων ενωσιακού δικαίου. Η από κοινού κατάρτιση επαγγελματιών από πολλές διαφορετικές χώρες συμβάλλει στην ανταλλαγή εμπειρίας και πρακτικής και διευκολύνει τη δημιουργία άτυπων δικτύων και διαύλων επικοινωνίας μεταξύ τους. Επίσης, συμβάλλει στην προσέγγιση των πρακτικών διαφορετικών κρατών-μελών και στην εναρμόνιση του ενωσιακού δικαίου σε έναν συγκεκριμένο τομέα, καθιστώντας τη διακρατικότητα βασικό στοιχείο των ευρωπαϊκών στρατηγικών δικαστικής κατάρτισης. Όσον αφορά το υπό κρίση ζήτημα, η διακρατική ανταλλαγή καθίσταται ακόμη πιο σημαντική λόγω της διασυνοριακής φύσης του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων. Πράγματι, η διακρατική συνεργασία είναι συχνά αναγκαία σε υποθέσεις που σχετίζονται με την εμπορία ανθρώπων, οι οποίες χαρακτηρίζονται από ενδεχόμενη διασπορά θυμάτων ή δραστών σε διαφορετικά κράτη-μέλη.

Κατά την επιλογή συμμετεχόντων για την κατάρτιση, ο διοργανωτής της εκδήλωσης αξιοποίησε στο μέγιστο την προϋφιστάμενη δικτύωση με δικηγόρους και δικηγορικούς

¹ Βλ. ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του 2017 για την παρακολούθηση της στρατηγικής της ΕΕ για την εξάλειψη της εμπορίας ανθρώπων και συναφές έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής.

συλλόγους. Η διαδικτυακή μορφή της κατάρτισης οδήγησε σε αυξημένα ποσοστά συμμετοχής, μειώνοντας τον χρόνο που χρειάζεται συνήθως για την επικοινωνία και διάχυση της πληροφορίας περί δια ζώσης εκδηλώσεων. Μετά τη διασφάλιση της συμμετοχής του απαιτούμενου αριθμού συμμετεχόντων από τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, σύμφωνα με τους δείκτες επιτυχίας του έργου, ο διοργανωτής της εκδήλωσης (ΚΕΣΔ) προχώρησε στην εγγραφή συμμετεχόντων από την Ελλάδα με σειρά προτεραιότητας.

Η κατάρτιση έφερε στο επίκεντρο της συζήτησης μια σειρά από διαφορετικές νομικές έννοιες, παρέχοντας τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να αποκτήσουν μια ευρεία οπτική αναφορικά με πλήθος ζητημάτων που σχετίζονται με την πρόσβαση σε δικηγόρο σε περιπτώσεις εμπορίας ανθρώπων με θύματα υπηκόους τρίτων χωρών. Στις θεματικές της κατάρτισης περιλαμβάνονταν: (α) ανάλυση του ενωσιακού πλαισίου περί νομικής συνδρομής θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, (β) ο ρόλος του δικηγόρου στον έγκαιρο εντοπισμό θυμάτων εντός του συστήματος ασύλου, ιδίως εκείνων που διαμένουν σε καταυλισμούς, (γ) εμπόδια και προκλήσεις στην πρόσβαση σε δικαστική αρωγή, ειδικότερα παιδιών που είναι ασυνόδευτα ή έχουν χωριστεί από την οικογένειά τους, (δ) οι ψυχολογικές ανάγκες των γυναικών που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση, (ε) υπηρεσίες διερμηνείας για την επικοινωνία μεταξύ δικηγόρων και θυμάτων, (στ) η έννοια της συναίνεσης και ο αντίκτυπός της στην προστασία των θυμάτων, (ζ) πρακτικές προκλήσεις σχετικά με την πρόσβαση σε υπηρεσίες και ο ρόλος του δικηγόρου στη συνδρομή του θύματος σε σχέση με το υπό κρίση ζήτημα. Οι θεματικές της κατάρτισης λειτούργησαν αλληλοσυμπληρωματικά και προσέφεραν μια καλή μίξη θεωρητικής πληροφορίας και πρακτικών γνώσεων, με έμφαση ωστόσο στην πρακτική. Διερευνήθηκαν εθνικές, ευρωπαϊκές και διεθνείς οπτικές για να εξασφαλιστεί ότι ο ρόλος του δικηγόρου στην προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων εξετάστηκε από όλες τις πλευρές. Οι παραπάνω θεματικές επιλέχθηκαν για να προσφέρουν μια ολιστική επισκόπηση των ισχυουσών διαδικαστικών εγγυήσεων για την προστασία των θυμάτων, καθώς και των προκλήσεων και των κωλυμάτων στο συγκεκριμένο πλαίσιο του ασύλου και της μετανάστευσης (για παράδειγμα, έλλειψη ή κακή ποιότητα υπηρεσιών διερμηνείας, εμπόδια στην πρόσβαση σε υπηρεσίες) αλλά και του ρόλου που διαδραματίζει ο δικηγόρος των θυμάτων στον μετριασμό τους. Διερευνήθηκαν εις βάθος οι απαιτούμενες θεωρητικές γνώσεις για την επιτυχή εκδίκαση υποθέσεων εμπορίας ανθρώπων, όπως σχετικά με την έννοια της συναίνεσης, στη συναφή εθνική και ευρωπαϊκή νομολογία, καθώς και τα πρότυπα περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το διεθνές δίκαιο. Τέλος, υιοθετήθηκε μια διεπιστημονική προσέγγιση για την ενημέρωση, από ψυχολογική και κοινωνιολογική σκοπιά, σχετικά με τις συγκεκριμένες ανάγκες των γυναικών που είναι θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης, παρέχοντας στους συμμετέχοντες τα εργαλεία για πιο αποτελεσματική επικοινωνία και πληρέστερη κατανόηση των αναγκών αυτής της επικρατούσας και ιδιαιτέρως ευάλωτης κατηγορίας θυμάτων.

Κατά τον σχεδιασμό της μεθοδολογίας κατάρτισης που υιοθετήθηκε, το ΚΕΣΔ διερεύνησε τις βέλτιστες πρακτικές στην εκπαίδευση ενηλίκων και ειδικότερα στη μεθοδολογία δικαστικής κατάρτισης και ανέπτυξε περαιτέρω τη σημαντική εμπειρία του ως πάροχος δικαστικής κατάρτισης για να διασφαλίσει τη διεξαγωγή μιας εκδήλωσης που θα έχει μακροπρόθεσμα οφέλη για την καθημερινή πρακτική των συμμετεχόντων. Επομένως, ο διοργανωτής επέλεξε μια προσέγγιση βασισμένη στο πρόβλημα και προσανατολισμένη στην πρακτική, χτίζοντας πάνω στην προϋπάρχουσα εμπειρία των συμμετεχόντων ως δικηγόρων.

Αυτή η μεθοδολογική προσέγγιση προωθεί μια βαθύτερη κατανόηση και γνώση των θεματικών της εκμάθησης, εμπεδώνοντας την προϋπάρχουσα γνώση, καταδεικνύοντας τα άμεσα πρακτικά οφέλη της απόκτησης νέων γνώσεων και δεξιοτήτων που προσφέρονται στην κατάρτιση και τελικά παρέχοντας κίνητρο στους εκπαιδευόμενους με την ενεργή συμπερίληψή τους στη μαθησιακή διαδικασία. Για να επιτευχθούν τα προαναφερθέντα αποτελέσματα, το ΚΕΣΔ σχεδίασε το πρόγραμμα της κατάρτισης με τρόπο που να επιτρέπει την εναλλαγή μεταξύ θεωρίας και πράξης. Το θεωρητικό υλικό και οι παρουσιάσεις εναλλάσσονταν με συζήτηση και μελέτες περιπτώσεων, στοχεύοντας στην κατάδειξη του τρόπου με τον οποίο τα προς ανάλυση ζητήματα εμφανίζονται στην καθημερινή πρακτική. Οι συμμετέχοντες ενθαρρύνονταν να συμμετάσχουν με ενεργό τρόπο. Μια από τις προκλήσεις στην εποχή του Covid-19 ήταν η αναπροσαρμογή αυτής της διαδραστικής, πρακτικής προσέγγισης, που είχε αρχικά σχεδιαστεί για κατάρτιση σε δια ζώσης περιβάλλον, στις ιδιαιτερότητες της εξ αποστάσεως μάθησης. Οι εκπαιδευτές και οι συντονιστές της συζήτησης είχαν λάβει ειδικές οδηγίες να ενθαρρύνουν το κοινό να συμμετάσχει και να διασφαλίσουν τον ενεργό διάλογο.

Η αξιολόγηση πραγματοποιήθηκε σε δύο διαφορετικά στάδια. Κατά πρώτον, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να συμπληρώσουν μια φόρμα Google αμέσως μετά την κατάρτιση, προκειμένου να αξιολογηθεί η άμεση αντίδρασή τους. Το ίδιο ερωτηματολόγιο αξιολόγησης αναπτύχθηκε και διανεμήθηκε σε όλες τις εκδηλώσεις κατάρτισης που διοργανώθηκαν στο πλαίσιο του έργου για να εξασφαλιστεί ότι οι ορισθέντες ποιοτικοί δείκτες επιτυχίας ικανοποιούνται και ότι η αξιολόγηση πραγματοποιείται με ομοιόμορφο τρόπο. Το ερωτηματολόγιο περιλάμβανε ερωτήσεις για τις θεματικές της κατάρτισης, τη μεθοδολογία και τη διάρκειά της. Οι απαντήσεις που ελήφθησαν ήταν σε συντριπτική πλειοψηφία θετικές. Το δεύτερο στάδιο της αξιολόγησης υλοποιήθηκε με τη μορφή της εκ των υστέρων έρευνας που στάλθηκε στους συμμετέχοντες περίπου έναν μήνα μετά τη διεξαγωγή της κατάρτισης. Η έρευνα είχε ως στόχο την αξιολόγηση της επίδρασης της κατάρτισης στην καθημερινή εργασία των συμμετεχόντων. Η έρευνα διανεμήθηκε μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και περιλάμβανε ερωτήσεις σχετικά με τις θεματικές που αξιοποιήθηκαν περισσότερο στην επαγγελματική πρακτική των συμμετεχόντων μετά την κατάρτιση, καθώς και σχετικά με την προσωπική τους αξιολόγηση ως προς την ποιότητα της κατάρτισης και κατά πόσον κατάφερε να ανταποκριθεί στις ανάγκες τους. Οι συμμετέχοντες αδιακρίτως απάντησαν πως η κατάρτιση ήταν ωφέλιμη και είχε θετική επίδραση στην καθημερινή πρακτική τους.

Τα αποτελέσματα της κατάρτισης επικοινωνήθηκαν στους συμμετέχοντες μέσω ενός συνδέσμου στην ιστοσελίδα του έργου, παρέχοντάς τους τη δυνατότητα πρόσβασης στο υλικό της κατάρτισης.

Η εξ αποστάσεως μάθηση στη δικαστική εκπαίδευση χαρακτηρίζεται από ιδιάζοντα διακριτά οφέλη και προκλήσεις. Όσον αφορά τα πλεονεκτήματά της, καθιστά δυνατή την προσέγγιση περισσότερων συμμετεχόντων, χαρακτηρίζεται από καλή σχέση κόστους-απόδοσης, αναπαράγεται εύκολα, έχει μειωμένο περιβαλλοντικό αποτύπωμα και επιτρέπει μια ευελιξία που είναι συμβατή με τα βεβαρημένα προγράμματα των επαγγελματιών του νομικού κλάδου. Περαιτέρω, προσφέρει μια προσβάσιμη μορφή εκπαίδευσης που διευκολύνει σημαντικά τη συμμετοχή σε δραστηριότητες κατάρτισης. Αυτά τα πλεονεκτήματα καταδείχθηκαν με σαφήνεια στην κατάρτιση των δικηγόρων που οργανώθηκε από το ΚΕΣΔ. Η συμμετοχή ήταν μεγαλύτερη από τη διπλάσια σε σχέση με την

αρχικά προβλεπόμενη στους δείκτες επιτυχίας του έργου (32 συμμετέχοντες). Ως εκ τούτου, αυξήθηκαν οι αποδέκτες του έργου. Την ίδια στιγμή, το κόστος της οργάνωσης περικόπηκε και ο χρόνος προετοιμασίας ελαχιστοποιήθηκε.

Από την άλλη πλευρά, προέκυψαν ορισμένες προκλήσεις που σχετίζονται με την τροποποίηση του σχεδιασμού αναφορικά με το περιβάλλον κατάρτισης, από δια ζώσης σε διαδικτυακό. Για τη διασφάλιση της διατήρησης του απαιτούμενου επιπέδου προσοχής καθ' όλη τη διάρκεια της κατάρτισης, το πρόγραμμα προσαρμόστηκε και ο αρχικός σχεδιασμός σχετικά με τη διάρκεια της εκδήλωσης τροποποιήθηκε. Ειδικότερα, η εκδήλωση διεξήχθη σε τρεις αντί για δύο ημέρες, γεγονός που επέτρεψε οι ώρες κατάρτισης να είναι λιγότερες και να γίνονται περισσότερα διαλείμματα ημερησίως. Η ανελλιπής συμμετοχή σε όλες τις ημέρες κατάρτισης αποδείχθηκε επίσης ένα ζήτημα προς αντιμετώπιση, καθώς ορισμένοι συμμετέχοντες επέλεξαν να μη συνδεθούν για μία ή περισσότερες ημέρες κατάρτισης. Τέλος, η αλληλεπίδραση ανάμεσα σε συμμετέχοντες και εκπαιδευτές, και ειδικότερα, ανάμεσα στους ίδιους τους συμμετέχοντες μπορεί να παρεμποδιστεί σε ένα διαδικτυακό περιβάλλον, υπονομεύοντας κάποια από τα επιθυμητά αποτελέσματα της κατάρτισης, όπως περιγράφηκαν παραπάνω. Αυτός ο κίνδυνος μπορεί να μετριαστεί με οδηγίες προς τους ομιλητές να ενθαρρύνουν ενεργά την αλληλεπίδραση και με τον συντονισμό της εκδήλωσης με τέτοιο τρόπο ώστε να υπάρχει χρόνος για συζητήσεις.

Η κατάρτιση πραγματοποιήθηκε στην αγγλική γλώσσα. Η κατάρτιση σε μια ξένη γλώσσα παρουσιάζει ιδιαίζουσες προκλήσεις καθώς είναι πιθανό να αποθαρρύνει τη συμμετοχή. Ωστόσο, προσφέρει επίσης και τη δυνατότητα στους καταρτιζόμενους να εξοικειωθούν με τη νομική ορολογία στην αγγλική γλώσσα. Σε ένα αυξανόμενο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον εργασίας, στο οποίο η αγγλική έχει καταστεί κοινή γλώσσα (*lingua franca*), αυτό συνιστά μια ιδιαίτερη και εξαιρετικά πολύτιμη εγκάρσια δεξιότητα για τους δικηγόρους.